

ЗЛИТТЯ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЇХНЬОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ

© Глинська Г.Я., 2008

Досліджено вплив процесу злиття на конкурентоспроможність підприємств. Визначено основні фактори низької конкурентоспроможності національної економіки. Наведено порівняльну характеристику стратегій злиття та органічного росту підприємств. Описано транснаціональні злиття як найпоширеніші злиття сьогодення. Розглянуто синергічний ефект від об'єднання підприємств.

The influence of the merging process on the competitiveness of enterprises has been researched. The main factors of the national economy's low concreting have been determined. The comparisons with the merging strategy and the organic growth strategy have been realized. The transnational merging processes as the most popular one have been described. The synergetic effects from the union of the corporations have been analyzed.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації та консолідації відбуваються зараз у всіх сферах економіки. Вони якісно і кількісно впливають як на окреме підприємство, так і на економіку держави загалом. Згідно з міжнародними рейтингами оцінка конкурентоспроможності нашої держави є досить низькою, а вона напряму залежить від конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Насичення багатьох товарних ринків України при уповільненні темпів зростання ВВП країни призводить до збільшення інтенсивності конкуренції. Проблема полягає в тому, що національні товаровиробники характеризуються низькою конкурентоспроможністю та незначним власним капіталом. Це надихає вітчизняних підприємств до пошуку нових шляхів підвищення їх конкурентних можливостей. Невеликому підприємству в сучасних умовах стає дедалі важче вижити. Для покращання ситуації, що склалася, підприємства прагнуть об'єднувати активи та знання з метою стабілізації свого стану на ринку та забезпечення конкурентоспроможності на державному та міжнародному рівнях.

Динаміка злиття підприємств зростає з року в рік як відносно кількості укладених угод, так і відносно сумарної вартості операцій. Оскільки злиття та поглинання підприємств є поширеними операціями сьогодення, проблема їхньої успішності надзвичайно актуальна. Основною причиною угод, коли підприємства використовують стратегію злиття, є конкуренція. Саме вона змушує підприємців шукати нові інвестиційні можливості, ефективно використовувати наявні ресурси та знижувати витрати. Адже конкурентоспроможність є основним фактором, який забезпечує підприємству визнання споживачів та стабільний прибуток. А як відомо, конкурентні підприємства – це необхідна складова частина конкурентоспроможної економіки держави. Зростання національної конкурентоспроможності сприятиме зростанню і рівня життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи останні дослідження та публікації, в яких розглядається поставлена проблема, можна стверджувати, що у багатьох галузях вітчизняної економіки все ще зберігається низький рівень концентрації. Цей факт при стабільній макроекономічній та політичній ситуації може призвести до зростання кількості операцій зі злиття підприємств в Україні. Адже, за даними експертів, сьогодні 80 % всіх міжнародних інвестицій

спрямовуються не на заснування нових підприємств за кордоном, а на придбання активів вже існуючих підприємств. Внаслідок активного приходу на національний ринок крупних міжнародних компаній зростає конкуренція практично у всіх галузях економіки. На жаль, вітчизняні підприємства не готові до масштабного придбання активів за кордоном, а міжнародні інвестори у 2008 році знову планують велику кількість угод.

Міжнародна організація “Європейський форум з проблем управління” наводить таке визначення конкурентоспроможності. Конкурентоспроможність – це реальна і потенційна можливість підприємств в існуючих для них умовах проектувати, виготовляти та реалізовувати товари, що за ціновими та неціновими характеристиками є привабливішими для споживачів, ніж товари їхніх конкурентів.

Колектив авторів Н.Б. Рудик та Є.В. Семенкова вважають, що процес прийняття рішення про злиття без сумніву є найважчим і комплексним зі всіх фінансових рішень, з якими може стикнутись підприємство протягом своєї діяльності. Процес злиття сприяє збільшенню ефективності та конкурентоспроможності підприємства, оскільки новий власник, вважаючи виплачену за підприємство суму нижчою за реальну, прагне отримати прибуток більший, ніж попередній власник, внаслідок залучення підприємства до свого виробничого процесу та отримання синергічного ефекту [1].

Згідно з дослідженнями Є.Ф. Бріггема, головними мотивами злиття підприємств є: очікування ефекту синергії від злиття; податкова доцільність; придбання активів за ціною їх відновлювальної вартості; зростання прибутку від контролю над більшим підприємством; диверсифікація з метою зниження ризиків [2].

В.І. Хомяков та І.В. Бакум визначають дві основні переваги, які можуть забезпечити злиття підприємств. Це є швидкий вихід на нові ринки та доступ до існуючих підприємницьких ресурсів та можливостей.

Формулювання цілей статті. Основними цілями статті є дослідити вплив процесу злиття на конкурентоспроможність вітчизняних підприємств. Проаналізувати, чому підприємці активніше надають перевагу стратегії злиття, а не стратегії органічного росту. Визначити основні фактори низької конкурентоспроможності національної економіки. Дослідити зв'язок між злиттям підприємств та міжнародною конкурентоспроможністю нашої держави. Описати транснаціональні злиття як один з основних видів злиття сьогодення. Визначити пропорцію між прямими іноземними інвестиціями в Україну і з України та охарактеризувати особливості міжнародних злиттів. Описати синергічний ефект як стимул більшості угод злиття та поглинання.

Виклад основного матеріалу. Засновуються нові підприємства, розробляються нові продукти і послуги, впроваджуються передові технологічні лінії – все це впливає на загострення конкуренції. Підприємці розуміють, що без кардинальних змін вони не можуть забезпечити собі стабільне становище на ринку. Своєю чергою, міжнародний досвід свідчить, що єдиний шлях до становлення конкурентоспроможних підприємницьких структур – концентрація капіталу і виробничих потужностей. Кількість угод злиття та поглинання зростає у всьому світі. Це пояснюється не тільки бажанням збільшити капітал в умовах глобалізації, а й прагненням покращити конкурентоспроможність підприємств.

У сучасних ринкових умовах підприємства все активніше прагнуть завоювати нові ринки і для розширення своєї діяльності частіше вибирають стратегію злиття, а не стратегію органічного росту. Основою органічного росту підприємства є досвід та ресурси, накопичені всередині компанії, які інвестуються в існуючий бізнес з метою його розширення. Цей спосіб корпоративного розвитку є дешевшим та менш ризикованим порівняно зі стратегією злиття. Проте внутрішній ріст, особливо на фоні посилення конкуренції, процес досить тривалий і невизначений. Найшвидшою і багатообіцяючою стратегією є придбання вже існуючих підприємств. Перевагами процесів злиття є: комбінування взаємодоповнюючих ресурсів об'єднаних підприємств; економія на фундаментальних наукових дослідженнях за рахунок злиття дослідницьких баз; одержання додаткових каналів збуту; підвищення ринкової вартості бізнесу; диверсифікація та зниження ризику.

На жаль, більшість національних виробників характеризуються низькою конкурентоспроможністю, і, виходячи на закордонні ринки, зазнають поразки, переважно, через відсутність відповідних активів та досвіду. Тому однією з основних причин зростання кількості угод зі злиття підприємств є бажання бути конкурентоспроможними та фігурувати на міжнародному ринку. Саме конкуренція змушує підприємства ефективніше використовувати наявні ресурси, знижувати витрати та шукати нові інвестиційні можливості, внаслідок яких колишні конкуренти, застосувавши стратегію злиття, перетворюються на партнерів. Результатом консолідації стають великі та потужні компанії, які можуть активно діяти та протистояти конкурентам на міжнародному рівні.

Злиття підприємств з метою досягнення міжнародної конкурентоспроможності є особливо актуальним для України, оскільки наша держава прагне зайняти стійку нішу в світовій економіці, забезпечити стабільне економічне зростання та підтвердити статус країни з ринковою економікою. Незважаючи на те, що Україна має високий рівень природних та трудових ресурсів, вона характеризується низькою конкурентоспроможністю, не в останню чергу, через неефективне використання власних можливостей. Це перешкоджає ефективній інтеграції національної економіки у світову економічну систему. Від підвищення конкурентоспроможності національної продукції на міжнародному ринку напряду залежить як потенціал та авторитет України, так і ступінь конкурентоспроможності нашої економіки.

Основними факторами низької конкурентоспроможності національної економіки є такі:

- низька якість і висока ціна вітчизняних товарів;
- поширення “тіньової економіки”;
- вплив ресурсів (капітал, робоча сила);
- низька частка експорту та залежність від імпорту;
- зниження обсягів виробництва;
- відсутність мотивації працівників;
- диспропорція попиту і пропозиції на певні товари;
- низька платоспроможність населення;
- неготовність національних виробників до конкуренції з іноземними виробниками.

З 2004 року світовий ринок злиття і поглинання виріс у чотири рази. Якщо в розвинених країнах злиття відбуваються понад 100 років, то в Україні трохи більше п'ятнадцяти. З моменту виникнення як за кордоном, так і в нашій державі процеси злиття пройшли кілька етапів. Початкова хвиля злиттів в Україні характеризується процесами приватизації та кризовими явищами в економіці. У 2006 та 2007 роках в Україні зросла кількість приватизаційних угод, більшість з яких була здійснена за участі вітчизняних інвесторів.

Проаналізуємо злиття в Україні за участі вітчизняних та іноземних компаній. Загальний ринок злиття та поглинання в Україні у 2007 році становив 683 угоди на суму 15,6 млрд. доларів. Це у шість разів більше в кількісному вигляді та втричі більше у вартісному вигляді, ніж у попередньому 2006 році. Середній розмір оприлюднених угод зі злиття становить близько 45 млн. доларів. Лідером залишається фінансовий сектор – 4,8 млрд. доларів, порівняно з минулим роком 2,88 млрд. доларів. У 2007 році відбулась рекордна кількість злиттів у банківському секторі – 51 угода на суму 4,4 млрд. доларів. До трійки перших галузей, де спостерігалась активна хвиля злиттів, у 2007 році увійшло і будівництво. Загалом за активністю після фінансового сектора йдуть металургія, будівництво та нерухомість, харчова промисловість, телекомунікації та торгівля. Очікується зростання інтересу до консолідації в страховій галузі. Загалом Україна посідає четверте місце за зростанням активності на ринку злиттів та поглинань у регіоні Центральної та Східної Європи після Хорватії, Угорщини та Росії [3].

Характерною ознакою сьогодення є велика кількість міжнародних злиттів. Транснаціональні злиття – це злиття підприємств, що знаходяться у різних країнах. Транснаціональні злиття характеризуються прямими іноземними інвестиціями, що забезпечують контроль над національними суб'єктами господарювання з боку іноземних суб'єктів господарювання. Основним фактором, який сприяє надходженню іноземних інвестицій, є така інвестиційна політика

приймаючої держави, яка дає певні гарантії закордонним інвесторам та забезпечує надійність правової системи. Вона також регулює ступінь допуску та визначає напрями залучення іноземних інвестицій. ТНК сприяють інноваційному розвитку країни, оскільки інвестиції можуть надходити у вигляді високотехнологічного обладнання, новітніх технологій, ноу-хау та вдосконалення НДДКР. Проте існують і негативні аспекти впливу ТНК на економіку приймаючої країни, такі як: захоплення найперспективніших сегментів виробництва; застосування екологічно небезпечних технологій; ігнорування місцевих потреб; приховування частини доходів від оподаткування. Спостерігається значна диспропорція між прямими іноземними інвестиціями в Україну та з України, у результаті чого зростає залежність національної економіки від іноземного капіталу. Так, в Україні минулого року на купівлю компаній іноземними інвесторами (угоди out-in) припало понад 60% ринку, або 297 угод вартістю 3,5 млрд. доларів США, з них 15% операцій злиття проведено за участі російських компаній. Активними покупцями минулого року були також поляки та голландці. Фінансовий сектор займає першу позицію за вартістю іноземних інвестицій в Україну. Закордонні інвестори керувались швидкими темпами росту вітчизняних ринків, а також низькими витратами виробництва, особливо на робочу силу. Хоча українські підприємства у 2007 році не були готовими до масштабних інвестицій за кордон, вони уклали 18 угод in-out, що втричі більше ніж в попередньому році. В основному українські інвестиції вкладались в економіку Росії, Вірменії, Литви та Латвії.

Міжнародні угоди злиття істотно впливають на економіку приймаючої країни і призводять до її структурних змін. Отже, можливе утворення олігополій та зниження конкуренції, що загрожує стабільності національної економіки. А оскільки процеси злиття можуть тривати роками невідомо, як цей вид інвестицій впливатиме на економіку приймаючої країни. Відсутність національного законодавства, яке б регулювало діяльність ТНК в Україні, створює певні невизначеності для вітчизняних товаровиробників.

Існують відмінності у методах оплати операцій злиття у розвинених країнах та в тих, що розвиваються. У розвинених країнах фінансування угод злиття є різноманітним за рахунок операцій з цінними паперами. В Україні ж фінансування злиття здійснюється в основному за рахунок грошових коштів кінцевого покупця. Активно практикується скупівля акцій на вторинному ринку, або ж ініціювання процедури банкрутства. Додатковий випуск акцій як поширений метод залучення коштів на Заході практично не використовується через страх власників підприємств бути поглинутими. Це дає змогу стверджувати про нерозвиненість фондового ринку в Україні. Державне регулювання процесів злиття в Україні є значно нижчим, ніж в розвинених країнах. Характерною особливістю є і те, що успішність угод злиття в Україні є вищою ніж на Заході за рахунок купівлі недооцінених активів [4].

Сьогодні в Україні є поширеними атаки рейдерів, які прагнуть заволодіти підприємствами незаконним шляхом із застосуванням силових методів. Сприяють рейдерству безпорадність судової системи, недосконале законодавство та високий рівень корупції у державних органах влади. Рейдерські дії часто виконуються на замовлення третіх осіб, які мають на меті ліквідувати підприємство та заволодіти земельними ділянками і нерухомістю. Внаслідок примусового банкрутства зникають унікальні виробництва, тисячі людей втрачають роботу, занепадає економіка держави. І хоча в Україні немає офіційної статистики рейдерських атак, рейдерство негативно впливає на інвестиційну привабливість країни, оскільки незаконні захоплення підприємств відлякують стратегічних іноземних інвесторів [5].

При міжнародних злиттях важливо враховувати культурні особливості різних національностей. Процеси злиття супроводжуються не лише змінами в організаційній структурі, системі підзвітності та відповідальності, але й поширенням відчуття невпевненості. Тому розбіжності як в корпоративній, так і в особистій культурі можуть негативно впливати при тісній співпраці та завадити досягненню максимального синергічного ефекту.

Найбільший і найкраще прогнозований синергічний ефект виникає при злиттях горизонтального типу від реалізації ефекту масштабу та ліквідації дублюючих функцій. Ціллю горизонтальної інтеграції є розширення існуючого ринкового сегмента, посилення конкурентної

позиції та збільшення бізнесу з метою підвищення його ефективності. Отже, економія при горизонтальній інтеграції зумовлена збільшенням масштабів виробництва і досягається, коли середній розмір витрат на одиницю продукції зменшується внаслідок розширення обсягу випуску продукції. При злиттях горизонтального типу найлегше створити чи посилити монополізацію певного ринку. Проте антимонопольне законодавство відслідковує та обмежує конкуренцію з очевидним наміром підвищити ціни.

Вертикальна інтеграція дає змогу розширити контроль над виробничим процесом: на стадію донизу, при об'єднанні з постачальниками сировини; або на стадію догори, при об'єднанні з кінцевими споживачами чи дистриб'юторами. У результаті зменшується залежність виробництва від цін на сировину та виникає можливість економії на трансфертних цінах. При вертикальній інтеграції підприємства основного виробництва мають змогу контролювати підрозділи, які його доповнюють. Внаслідок вертикального злиття можливе зниження кінцевих цін на продукцію, оскільки створене підприємство вже не переплачуватиме за сировину чи канали збуту.

Для успішного досягнення синергічного ефекту, а отже, і для забезпечення ефективності процесів злиття підприємств важливо реалістично підійти до оцінки підприємства-цілі, проаналізувати можливості зниження витрат, передбачити реакції конкурентів на проведення злиття та оцінити ризики операції. Об'єднання підприємств, окрім економії та додаткового прибутку, створює ще й додаткові витрати, які часто важко передбачити. Прогнозування величини синергічного ефекту є справою ризикованою, оскільки доступ до інформації про підприємство-ціль може бути обмежений. Для посилення вірогідності такого прогнозу потрібно здійснити діагностику об'єкта придбання за участі кваліфікованих спеціалістів у цій галузі. Залучення незалежних експертів до переговорів в процесі злиття, яке добре зарекомендувало себе на Заході, буде корисним і для України. Незалежні експерти внаслідок аналізу представлених даних в рамках due diligence можуть об'єктивно оцінити доцільність злиття, підготувати бізнес-план, передбачити величину синергії та забезпечити захист конфіденційної інформації. Головною причиною більшості злиттів, які себе не виправдали, була саме переоцінка синергічного ефекту. Так, розрахунок синергічного ефекту є однією з найскладніших задач під час аналізу успішності об'єднань підприємств.

Синергічний ефект, який виникає внаслідок злиття підприємств, дає змогу підвищити ефективність і вартість об'єднаної компанії. Проте потрібно докласти певних зусиль для його ефективного досягнення та пам'ятати про можливість виникнення негативної синергії, коли вартість об'єднаного підприємства стає меншою, ніж сумарна вартість його складових до об'єднання. Реалізація кінцевого синергічного ефекту проявляється у двох формах – збільшенні доходів та зменшенні витрат. Синергії внаслідок збільшення доходів досягти важче, ніж синергії від зниження витрат.

Хоча на світовому ринку найближчим часом експерти прогнозують спад активності процесів консолідації, український ринок злиття знаходиться на початковій стадії свого розвитку і тому має зарезервований відповідний потенціал росту. Основними факторами, що забезпечують успіх українських підприємств на міжнародному ринку, є зростання їх ринкової вартості та отримання конкурентних переваг, чого можна досягти, здійснивши вдале злиття з іншим підприємством. Потрібно пам'ятати, що підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств значною мірою сприяє підвищенню конкурентоздатності національної економіки та забезпечує визнання України як надійного світового партнера.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Загальна структура економіки постійно змінюється, і підприємствам кожного дня потрібно боротись за своє становище на ринку. Зі збільшенням конкуренції питання забезпечення прибутковості підприємства постає гостро. Вдале поєднання активів і впровадження інновацій збільшує конкурентоспроможність товарів, виводить підприємства на новий рівень розвитку, гарантує мінімізацію витрат та максимізацію прибутку. Процеси злиття є позитивними для підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємств. У багатьох підприємств виникає бажання вийти на закордонні ринки, оскільки там

вони бачать більший потенціал для свого розвитку. Проте, усунення бар'єрів у світовій торгівлі максимально підвищило конкуренцію на зовнішніх ринках. Стратегічним фактором успіху для компаній на світовому ринку та забезпечення міжнародної конкурентоспроможності є зростання їх ринкової вартості, якого досягають через злиття з іншим підприємством.

Перспективи подальших досліджень, з нашого погляду, стосуватимуться аналізу міжнародного досвіду злиття та поглинання та оцінки життєздатності підприємств в умовах жорсткої конкуренції як на міжнародному, так і на національному ринках. Планується дослідити, наскільки економіка країни залежить від конкурентоспроможності національних підприємств та як міжнародні інвестиції впливають на економіку приймаючої країни. Вивчення закордонного досвіду здійснення операцій з цінними паперами для проведення злиття буде корисним для розвитку фондового ринку в Україні та для більшої прозорості і легітимності операцій злиття.

1. Рудык Н.Б., Семенкова Е.В. Рынок корпоративного контроля: слияния, жесткие поглощения и выкупы долговым финансированием. – М.: Финансы и статистика, 2000. 2. Брігхем С.Ф. Основи фінансового менеджменту. – К.: Видавництво “Молодь”, 1997. 3. www.pwc.ru. 4. Гохан Патрик А. Слияния, поглощения и реструктуризация компаний. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. 5. Тарасова О.В. Особенности рейдерства в Украине // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2007. – №29.

УДК 658.8

Н.Ю. Глинський

Національний університет “Львівська політехніка”

ФОРМУВАННЯ КОМПЛЕКСУ МАРКЕТИНГУ МІСТА

© Глинський Н.Ю., 2008

Проаналізовано існуючі підходи до формування комплексу маркетингу міста та відображено авторський підхід до його формулювання. Визначено сутність поняття міста як товару, деталізовано інші складові комплексу маркетингу міста: ціни, розподілу, просування. Визначено основних адресатів системи маркетингових комунікацій міста.

The analysis of existent approaches to forming of complex of marketing of city is conducted and represented author approach to it formulation in the article. Determine essence of concept of city as commodity, working out in detail of other constituents of complex of marketing of city is carried out (price, distribute, advancement). Basic addressees of the system of marketing communications of city are definite.

Постановка проблеми. У загальному розумінні сутності маркетингової концепції – концепції управління об'єктом у ринкових конкурентних умовах – передбачається використання відповідно окресленого та структурованого інструментарію – комплексу маркетингу. В сучасних умовах ця категорія є однією із фундаментальних маркетингових категорій. Під нею розуміють набір засобів маркетингу, сукупність яких організація використовує для впливу на цільовий ринок, маючи на меті домогтися бажаного реагування з його боку. Комплекс маркетингу охоплює набір заходів маркетингу, сукупність яких суб'єкт управління використовує для впливу на цільовий ринок для досягнення бажаного реагування з його боку [7, с. 17].